

Sendingsgoods fra Færøerne 1805-1855

Private shipments of goods from the Faeroe Islands 1805-1855

Rolf Guttesen

Honorary Senior Research Fellow, Department of Geosciences and Nature Resources Management, University of Copenhagen. Øster Voldgade 10, DK-1350 Copenhagen K

Adjunct Professor, Department and Social Sciences. History University of the Faroe Islands. Jónas Broncks gøta 25, FO-100 Tórshavn

E-mail: rolf@setur.fo

Úrtak

Greinin viðger og analyserar tíðarskeiðið 1805 til 1855 viðvíkjandi *sendingsgóðsi*, ið er vara ella góðs, sum av privatpersónum fyri egna rokning og á fult lógligan hátt verður sent niður við skipunum hjá KFH, Kongaliga Føroyska Handlinum. Tað verður fingin greiða á, hvørjir persónbólkar, ið senda, og eisini hvørjir persónar og hvørjar handilsfyrirtekur í Danmark eru móttakarar av hesum góðsi. Tað verður greitt frá hvørjar varur, ið verða sendar, men eisini hvussu úrvalið av varu broytist gjøgnum tíðina, og hvat ið orsökirnar hava verið til hesar broytingar. Tað verður hildið, at virkseimið við at senda hetta privata sendingsgóðs hefur havt eina uppalandi ella venjandi ávirkan sum fyrireiking til tað borgaraliga samfelagið við vinnu- og handilsfrælsi. Persónar, sum við fríhandlinum í 1856 fingi handilsbræv, vóru ofta persónar, sum longu høvdu fingist við at handfara og flyta varu, at skriva faktura og føra roknskap. Greinin er ætlað sum eitt ískoyti til at lýsa yvirgongdina frá feudalum landbúnaðarsamfelag til kapitalistiskt samfelag í Føroyum.

Abstract

The content of the preserved lists of *Sendingsgoods* or private shipments of goods from the Faeroe Islands for the period 1805-55 is analyzed. This is a period when different steps towards the abolishment of the Royal Monopoly Trade were taken. The mentioned shipments consisted of commodities that legally were sent with the Royal Monopoly Trade's ships by private individuals. It is made clear which

person groups were involved in this activity as senders, and which persons or firms in Denmark were receivers. Furthermore it is analysed how the range of commodities varied over time and what the reasons for this variation have been. It can be said that the activity with this kind of private shipment of goods has had an upbringing effect as a preparation to a civil society with freedom of trade and commerce. Persons who after the abolishment of the monopoly trade achieved a trade-license were often persons who in their previous work had been accustomed to handling and transporting goods, to write invoices and to keep accounts. The paper is seen as a contribution to the understanding of the transformation of the society from a medieval, feudal to a capitalistic one on the Faeroe Islands.

Handelen på Færøerne var i perioden 1709-1856 et kongeligt monopol med navnet Kongelige Færøske Handel, KFH. Denne artikel koncentrerer sig om en underordnet side ved dette arrangement, nemlig det gods, som private fuldt legalt sendte med KFH's skibe til Danmark, som gik under navnet Sendingsgods.

1. Problemformulering, definition og kilder

Ved hjælp af 6 historiske tværsnit, hvert tiende år fra 1805 til og med 1855, med de bevarede lister (Referencelistens RA-2 og RA-3) over sendingsgods som grundlag, søges kortlagt

- omfanget og indholdet i denne trafik, tillige med hvem, der på færøsk og dansk side deltog i denne aktivitet.

- om det, som intentionen var, kun var familie og bekendte, der modtog gaver til eget forbrug, eller om der foregik en egentlig handel med modtagere i København. Analysen af modtagersiden i Danmark skal klargøre, om andre end privatpersoner, det vil sige egentlige handelsfirmaer, var engagerede heri.

- artiklen søger tillige at indkredse problemet om og i hvilken grad denne aktivitet har medvirket til at forberede befolkningen eller dele af den til frihandel og næringsfrihed. Hvilken samfundsgruppe eller -grupper, der kan siges at have brugt denne aktivitet som en slags oplæring i handelsfaget. Derfor lægges hovedvægten på at undersøge den færøske side.

En tentativ definition på „sendingsgods“ er i denne sammenhæng: *Varer eller gods, der sendes med KFH's skibe fra Færøerne af privatpersoner for egen regning og uden om KFH, men på legal vis.* Sendingsgodset var med denne status en form for omgåelse af eller brud på monopollet, men det var legalt. Godset blev sendt til familie, bekendte eller andre, som regel i København, hvor KFH havde hjemsted.

Kildematerialet er mestendels lister over sendingsgods, som blev udfærdiget

af den ansvarlige for KFH i Tórshavn, som var Handelsforvalteren. Ved godsets overlevering til handelsskibets kaptajn blev listen signeret af denne. Et eksempel på en sådan liste er gengivet i figur 1, som er første side af to, signeret den 30. maj 1855 af handelsforvalter Kauffeldt og kaptajn Knudten, der førte skonnerten Neptunus.

Den praktiske procedure i analysearbejdet har været, at samtlige lister er først renskrivet, og analyseret hvert år for sig med hensyn til indhold af varer, hvem der sendte, og hvem der modtog. Derefter er der uddraget nogle hovedtal for hele serien 1805-55, for til sidst af føre frem til en præsentation af et mere detaljeret billede af situationen i 1855, hvor tabel 5 viser et totalbillede med alle detaljer. Der er afsender, en nærmere beskrivelse af hvem disse personer er, hvem der modtog godset, og hvor mange kolli forsendelsen bestod af.

1b. Teoretisk anknytning

I en teoretisk sammenhæng kan man sige, at den undersøgte periode 1805-55 svarer til de 50 år, hvor forberedelser af forskellig art til introduktion af det borgerlige samfund fandt sted. Dog skal man nok tilføje de forudgående 20-30 år, idet der, som påvises senere i denne artikel, også kan udvise tilløb til frihandel. Det kan ikke være forkert at sige, at det borgerlige samfund blev introduceret udefra, idet få eller ingen ideer eller initiativer til ændring af de bestående, traditionsbundne forhold kom fra lokal færøsk side. I en kort gennemgang af samfundsændringerne lægger Joensen (2010) vægt på strømninger fra europæisk oplysningstænkning og liberalisme, men siger ikke så meget om de grundlæggende produktionsforhold, herunder ejendomsforholdene til jorden.

Generelt fornemmes i litteraturen en mangel på en teoretisk diskussion af den færøske samfundsformation i begyndelsen af 1800-tallet. I det indledende Abstract har jeg benævnt det færøske samfund før transformationen i 1800-tallet for feudalt. Det er indtil videre en tese, som kræver grundigere undersøgelse og specificering. Hovedargumentet for at bruge denne betegnelse grundes på det forhold, at Kongen, den øverste herremand eller feudaltherre, ejede ca. halvdelen af al jord på Færøerne, og at denne blev fæstet ud til bønder mod en årlig fæsteafgift. Tillige havde to norske adelsslægter, Rosenkrands og Benkestok, forholdsvis store jordejendomme på øerne. Før 1709, hvor Kongen overtog enehandelen, havde forskellige danske adelsmænd øerne i len, og dermed ret til at handle, opkræve skatter og afgifter, mod vederlag til Kongen. Her kan nævnes Christoffer og Friedrich von Gabel, fader og søn, der havde øerne i len 1661-1709. På Færøerne var der store og små bønder, men ingen egentlige herre- eller adelsmænd, der nød særlige privilegier. Produktionsmæssigt var arbejdsdelingen ringe. Bygderne var livets centrum, og de adskilte sig næsten kun ved forskellig

størrelse og beliggenhed. Deres indhold, indmark og udmark, var stort set ens. Kun Tórshavn skilte sig ud som stedet med Kongens repræsentanter. Det var en handels-, garnisons- og embedsmandsby. Det var i høj grad en naturalieøkonomi, hvor kun få penge var i omløb. På det åndelige-kulturelle plan var religionen, sammen med kvad, folkesagn og eventyr, næsten enerådende.

Især bør det undersøges nærmere, hvorledes borgerskabet skal bestemmes. Først kan konstateres, at det havde en næsten mikroskopisk størrelse. De højere embedsmænd, amtmand, landfoged, sorenskriver, fysikus, handelsforvalter, kunne tælles næsten på en hånd; præsternes antal var 7 fordelt på lige så mange præstegæld; seks sysselmænd boede i hver deres syssel. Med andre ord: omkring 20 personer, eller med familie og tjenestefolk måske omkring 200 i alt. De var alle embedsmænd med embedsgårde og andre „visse og uvisse“ indtægter. Der var ingen, der levede af privat handel eller fremstillingsvirksomhed. Det kan derfor kaldes et *embedsborgerskab*, som kan siges at være kongens embedsmænd i en fjern, meget lille provins. Et hovedspørgsmål for dette projekt (se note 1) er derfor også at klarlægge, hvorledes det nye handelsborgerskab opstod i det øjeblik, hvor Rigsdagen i København bestemte, at KFH skulle nedlægges og frihandel etableres. Nærværende artikel søger at give et lille bidrag til denne forståelse.

To af datidens samtidige samfundsforskere har behandlet overgangen fra feudalisme til kapitalisme på europæisk plan og givet visse grundlæggende ansatser til forståelse af disse forhold i en teoretisk ramme. Forholdet mellem udviklingen i produktionsforholdene og den politiske tænkning udvikling beskriver Engels således:

„Und endlich fand die Gleichheit und gleihe Gültigkeit aller menschlichen Arbeiten, weil und insofern sie menschliche Arbeit überhaupt sind, ihren unbewussten aber stärksten Ausdruck im Wertgesetz der modernen bürgerlichen Ökonomie, wonach der Wert einer Ware gemessen wird durch die in ihr gehaltene gesellschaftliche notwendige Arbeit“ (Engels 1973:88-89).

Selve afledningen af den moderne lighedsforestilling fra de økonomiske forhold er først formuleret og fremlagt af Marx, som i korthed formulerer dem på denne måde:

„Das ist aber erst Möglich in einer Gesellschaft, worin die Warenform die allgemeine Form des Arbeitsprodukts, also auch das Verhältnis der Menschen zueinander als Warenbesitzer das herrschende gesellschaftliche Verhältnis ist“ (Marx (1979:74)

De meget generelle udsagn, der ligger heri, kan med varsomhed inspirere til at fortolke og almengøre visse erkendelser og forhold i Færøernes, såvel som andre samfunds udvikling i omhandlede periode. Sagt med andre ord, så er der en sammenhæng mellem på den ene side kapitalistisk vareproduktionen, hvor alle varer ligestilles og vurderes i forhold til deres bytteværdi, som afhænger af indholdet af abstrakt arbejde, og på den anden side den politiske lighedsforestilling og dermed accepten af det parlamentariske demokrati med lige stemmeret for alle stemmeberettigede. Indtil nedlæggelsen af monopolhandelen i 1856 kan man *ikke* sige, at en egentlig kapitalistisk vareproduktion fandt sted, idet priserne på varer til og fra handelen blev fastsat centralt af KFH, og dermed var der heller ikke nogen konkurrence mellem producenter. Det materielle grundlag for parlamentarisk demokrati var således ikke til stede. Både næringsfriheden, og dermed grundlaget for fri handel og produktiv virksomhed og det parlamentariske demokrati i form af amtsråd og rigsdag og kommunale forstandskaber, blev introduceret via borgerskabet og nye europæiske idéer i det egentlige Danmark og embedsstanden på Færøerne, som kun suppleredes af enkelte lokale stemmer.

2. Handelens opgave, organisation og virke

KFH har gennem tiderne siden 1709 haft forskelligt tilhørsforhold og organisation (Mortensen 1955:44). Korsgaard (1982) har en grundig gennemgang af handelens forhold i perioden 1709-1776. Ud over en beskrivelse af handelen, dens organisation og økonomi samt den førte politik behandler Korsgaard monopolhandelens betydning for det færøske samfund. Korsgaard konkluderer på den af ham undersøgte periode, 1709-1776:

„I praksis (og langt mere end tilsigtet) bevarede handelspolitikken den traditionelle landbrugsøkonomi og -struktur. Dette skete ikke så meget direkte gennem takstpolitikken som gennem bivirkninger af den førte politik, f. eks. pengeindtægterne, som kun gik til jordejerne, de manglende muligheder for fiskeriet, og det forhold at huseproduktionens råmateriale var et landbrugsprodukt. Vægten på landbrugsproduktion passede godt til et samfund, hvor mange rettigheder baseredes på jordejendom, og hvor de større bønder var dominerende. Netop her var på længere sigt hindringen for en udvikling, for så længe virkningerne af enehandelen svarede så godt til det færøske samfunds økonomiske og sociale struktur, sinkedes både handelens og samfundets udvikling.“ (Korsgaard 1982:44-45).

Fig 1: Første side af liste over Sendingsgods, som sendes med skonnerten Neptunus med Kaptain Knudten. Listen er underskrevet 3. mai 1855 af skibets Captain Knudten og Handelsforvalter Kauffeldt. Kilde: RA-2

Fortegnelse					
Over det private Sendingsgods som nedsendes til Køben- Havn med Skonnerten Neptunus, Skipper Knudten, 1te Reise 1855					
/Mærke/		Tønder Gods	Fragt Afgift		
Fr.	Fra Sysselmand Müller til Forvalter Fogh 5 Kasser med 20 Lpd Lys	2	3	2	“
Pastor O. Kofloed	Fra Pastor Kofloed til Jfr. M. Brendstrup 1 Kasse med Smør og noget Kjød	- 3/8	“	3	12
O.J. E.C.S.	Fra Skolelærer Jespersen til Jomfru Schrøter 4 Pakker med Gaasefier, Nr 1_4	2 1/4	3	4	8
P.E.L. H.C.J. P.E.L.	Fra Pastor Lange til Jomfru E.P. Hellesen 3 Kasser med 9 Lpd 5 pd Lys 1 dto med 6 dto 1 Otting saltet Kjød 1 Kasse hvori Adskilligt uden Værdie	1 4/5	3	“	“
F. Johnstrup	Fra Landkirurg Petersen til Overlærer F. Johnstrup 1 Kasse Mineraler og 1 Glas med naturhistoriske Gjenstande	-	“	“	“
Tillisch	Fra A.S.Jacobsen til Geimeraad [Geheimeraad] v. Tillisch 1 Kasse med Æg	- 1/8	“	1	4
F.B.	Fra Pastor Krog til Mad. F. Bache 1 Bundt hvori 4 tomme Sække 1 Pakke i Woxdug /: forsigtig:/	- 1/16	“	“	10
C.S.H.	Fra Distriktslæge Nolsø til Apotheke C. S. Holm 1 Kasse med ledige Krukker	-	“	“	“

[Doc. foto nr 9450]

Færøerne var efter 1774 underlagt „Statsbalance og Overskatte-Direktionen“ sammen med Handelen for Island og Finmarken. Det var den Grønlandske Handel også, som selvstændig enhed. Det nævnes, at Direktionen har bygget en del skibe til hval- og sælfangst i Davis Strait og ved Spitsbergen, samt til torskefangst ved Island. Man lægger mærke til at Færøerne ikke nævnes. Vigtig for forståelsen af situationen ved indgangen til 1800-tallet er Reglement af 2. juli 1781, se Degn (1929:90). Her bliver det hele samlet i „Den Kgl. grønlandske, islandske, finmarkske og færøiske Handel.“

Denne organisation skulle vedvare i 30 år, til 1810. Ledelsen af den samlede virksomhed og KFH var lagt i hænderne på en direktion, som bestod af høje embedsmænd: Gehejmerraad C.L. v. Stemann, Gehejmerraad Høeg-Guldberg, Conferentsraad John Erichsen og Etatsraad W.A. Hansen. Under denne sorterede 3 administrerende direktører for henholdsvis

- den islands-finmarkske: Justitsraad og Raadmand H.C. Bech;
- den grønlandske: Justitsraad H.M. Frisch;
- den færøske: Etatsraad W.A. Hansen; (døde 1796)

Disse direktører skal have den „*særdeles Bestyrelse af alle løbende Forretninger ved Contoirerne, Pladserne, Pakhusene og skibene, enhver ved sin Handel.*“ (p 46). Det kan her indskydes, at bemanningen på Færøerne omkring 1844 har været denne, ifølge Garde i Muhle (1844/1970:188), 1 handelsforvalter, 2 bogholdere, 2 krambodkarle, 1 hosetager, 1 fisketager, 1 kornmåler og 7 handelsbetjente ved udstederne (filialerne).

Men der kom ikke noget jævnt 30-års forløb. Allerede fra 1777 begyndte handelen at give underskud, især på grund af uldpriserne; og frem til 1790 var det akkumuleret til et meget stort beløb, 230.924 Rdl. Der måtte gøres noget. Der blev nedsat et udvalg, hvor også landfoged Hammershaimb og kommandant Born deltog. Og samme år den 15. juni blev der skrevet betænkning. Punkt 1 var om handelens frigivelse om få år. Punkt 2 handlede om at sløjfe varetaksten, der havde været gældende siden 1691.

Forslagene vakte tilsyneladende hverken glæde, endsige begejstring på Færøerne. Der foreligger en protestskrivelse fra repræsentanter for byggerne i Eysturoy (Degn 1929:100-102). Ikke desto mindre blev det fastsat ved Kgl. Resolution fra 1790, at handelen skulde frigives pr 1. januar 1796. Dette tidspunkt faldt sammen med, at islandske og finmarkske handel skulle frigives. Efter dette blev færøske handel udskilt som selvstændig enhed med egen hovedbog (Muhle 1844/1970:79). Men denne planlagte frigivelse af handelen blev dog igen udsat, og hvad der videre sker på dette område, tages op i afsnit 4.

3. Introduktion til sendingsgods

West har dokumenteret, at der blev transporteret sendingsgods med KHF-skibe allerede få år efter den Kongelige Handels oprettelse i 1709, (West 1985:51). Desuden omtaler han en anden form, der kaldes *føring*, som han forklarer:

„By *føring* was meant the private cargo carried by the skipper and crew for

their own profit. *Føring* was an ancient sailors' privilege, and although it was strictly speaking a breach of the monopoly law ..., it was a custom of the sea too deeply-rooted to be eradicated.“

Sendingsgods var gods, som private havde ret til at sende til venner og familie i Danmark. West (1985:51) beskriver det således:

„*Sendings gods* consisted primarily of gifts – from parents to children studying in Denmark, from officials in the islands to their patrons or friends, or simply from ordinary Faroemen to their relatives or in-laws. ... *Sendings gods* were supposed to be for the private consumption of the receiver, not for resale. Neither were they countenanced as a means of paying debts for goods bought, though some residents in the Faeroe Islands did use *sendings gods* in this way, evading the strict trading rights of the Monopoly.“

West refererer oplysninger om et enkelt skib, der sejlede fra Tórshavn i 1711 med sendingsgods. Galioten „Det hvide Lam“ med skipper Eskel Pedersen. Til sammenligning kan nævnes, at hovedindholdet af sendingsgodset var: hoser, tørfisk, talg, tran, smør, uld og fjer, og det minder meget om indholdet 100 år senere. Størst i mængde var tran, 13½ tønne eller 1636 liter. Den samlede værdi var 321 Rdl. Skipperens føringsgods bestod af de samme varer, men havde betydeligt mere tran, 26 tønner eller 3210 liter. Skipperens føringsgods havde større værdi end det samlede sendingsgods, nemlig 378 Rdl. Det tilføjes, at den samlede værdi af føring og sending udgjorde ca. 5 % af skibets returvarer, hvilket må anses at være en beskeden del. Men tillige vurderer West (p. 54), at nogle forsendelser ser ud til at være gedulgt forretning, *disguised commerce*. Der findes også en kort introduktion til sendingsgodset hos Joensen (2010:90), hvor det bliver sat i relation til KFH's samlede aktivitet, særlig i 1700-tallet.

Når det gjaldt disse private forsendelser, var handelsforvalterens funktion splittet. Han var, som West benævner det (p. 54), både '*postmaster and shipping agent*', og han „*was supposed to see that they* (disse forsendelser, RG) *did not amount to a breach of the Monopoly.*“ En enkelt sag viser, at der ikke bare blev holdt øje med dette, men at disse sager blev forfulgt. Da handelsforvalter Klein i 1713 sendte to sække fjer og fire tønner tran som sendingsgods, fik han en hurtigt og bestemt irettesættelse fra Rentekammeret. „*He was supposed to discourage this traffic, not indulge in it himself.*“

4. Optakten til 1800-tallet.

4a. De dengang gældende regler.

Degn(1929:28) har en liste over den samlede udførsel af fiskevarer som sendingsgods 1805-56, som han beskriver således:

„Varer, som ikke var nævnte i Handelstaksten, var tilladt at sende til Forhandling i København for privat Regning; ligeledes kunne folk, der havde Børn eller Familie i Danmark, sende disse smaa Partier færøske Produkter, naar det kunde skønnes, at de ikke var bestemte til Forhandling.“

Her følger hos Degn en tabel 1805-56 over de årlige fiskevarer i sendingsgods. N. Andersen (1895/1964:2-170) og A. Mortensen (1955) beskriver detaillere forholdene, som de var i slutningen af 1600- og i 1700 tallet, og gengiver en del centrale dokumenter om handelsforholdene. Det, der har størst betydning for udviklingen ind i 1800-tallet, er den såkaldte Interims-Indretning eller „Forordning om en nye Interims-Indretning med Handelen paa Færøerne for 5 Aar“ af 13. august 1790. Hensigten med denne Interimsordning var, at den skulle gælde til 1796, da det blev vedtaget, at handelen skulde frigives dette år. Degn (1929:102) beskriver årsagerne til udsættelsen således:

„Men Konjunkturerne var paa dette Tidspunkt saa ufordelagtige, at der efter Handelskommissionens Anskuelse næppe kunde indtræffe et mindre gunstigt Øjeblik til en saadan Hovedforandring, og det vedtoges derfor paa forventet kgl. Approbation at fortsætte Handelen i endnu et Aar.“

Interimsindretningen af 1790 indeholdt nogle regler for sendingsgods, som her skal refereres efter Mortensen (1955:66-67). Stykke 9 siger:

„Varer, som ikke i Taxten ere benævnte, tillades det Indbyggerne ved egne Commissionair at lade sig besørge tilsendt, naar Administrationen anseer, at Oversendelsen deraf kan skee uden Fornærmelse for Handelen...“

Derpå følger noget om fragtrater, som udelades her. Men videre i stykke 10:

„Verdslige og geistlige Betiente, som have Børn eller Familie i Kiøbenhavn, tillades det at afsende til disse saadanne smaae Partier af Landets Produkter, som synligen kan kiendes ikke at være bestemte til Forhandling, imod at deraf betaales i Fragt

... Det samme gielder om saadanne Færøeske Produkter elle Fabrikater, som ikke ere Handelsvarer, og som Indbyggerne altsaa maa hiemsende paa forbemeldte Maade til Forhandling.“

Spørgsmålet er så, hvad der kunne komme på tale som frivarer? Skind, vasket og uvasket uld, vadmél (vævet uldstof i to alens bredde), grove og halvfine hoser, var på listen, så af uldvarer kunne tænkes andre forarbejdede, strikkede eller vævede varer, såsom trøjer, finere hoser, andre vævede ting end vadmél. Lagesaltet torsk i tønder var i taksten, så tørsaltet fisk og klipfisk ville være en mulighed. Smeltet tælle var i taksten, men ikke tælle, som var videre forarbejdet til lys. Produkter af grindehval, undtagen hvaltran, var ikke i taksten. Kul kunne også være en mulighed.

Det oven gengivne stykke 9 tillader generelt sending af alle varer, der ikke er opført på takstlisten, medens stykke 10 siger, at (underforstået: alle) landets produkter kan sendes i begrænset mængde af landets „verdslige og gejstlige“ betjente til deres familie eller børn i København. Dette må ses som et privilegium til præster og embedsmænd, som ofte var af dansk herkomst. Spørgsmålet er, hvordan denne gruppe afgrænsedes? Var degne, klokkere og kirkebetjente at regne som gejstlige betjente. Regnedes sysselmænd og kaldsmænd for verdslige betjente?

Madsen (1999) nævner Resolution af 21. december 1796, som siger, at der skal sendes 3 skibe om året med varer. Dette antal viser sig at passe ret godt med forholdene ca. 10 år senere, men antallet begynder at vokse betydeligt efter Napoleonskrigenes ophør, se også figur 2.

En ny takst blev fastlagt i Kgl. Resolution af 15. maj 1801 (Degn 1929:11, 117). Her blev et nyt princip indført, nemlig at taksten skulle revideres hvert år. Prisrevisionen forgik på grundlag af „*de Priser, der var opnaaet ved Salget af de i det foregaaende Aar fra Færøerne afskibede Varer.*“ Forståelsen af denne principielt nye prispolitik kan forstås med to aspekter. Dels kan man sige, at den ville vænne den færøske befolkning til svingende priser, som monopolet med faste priser havde beskyttet dem imod; således kan det nye arrangement også ses som et led i den mentale forberedelse på nye tider. Dels havde det nye prissystem, som allerede nævnt, den funktion for KFH at give mulighed for at handelen kunne give et jævner overskud.

Det ovennævnte hul i monopolet om sendingsgods blev gentaget i 1804, idet der ved Kgl. Resolution af 18. maj 1804 siges, ifølge Degn (1928:105), at det er tilladt indbyggerne på Færøerne indtil videre,

„efter eget valg, enten at indlevere Fisk og Tran i Handelen og derfor tage

betaling efter Takstens Priser, eller at hidsende samme til Forhandling for egen Regning.“

Det nye her ser ud til at være, at fisk og tran, som er på KFH's takst, nu kan sendes til København med videresalg for øje.

Men hovedformålet med dette års resolution var at forøge omsætningen, der på grund af befolkningens ringe størrelse og ensidige produktion (80% af eksporten var strømper) ikke havde nogen udsigt til fremgang. Resolutionen bestemte tillige, at man for at bringe vævningen på Færøerne op på et højere stade, skulle sende et antal nye væve derop sammen med en mand, der kunde give indbyggerne vejledning.

Dette initiativ satte gang i vævningen. Det blev Inger Marie Djurhuus, gift med hosetager Joen Saxen, som i 1807 tog to kvinder, Maren Margrethe Kielnes og Maren Malene Nolsøe, i lære. Da disse var udlært, tog de frivilligt nye lærlinge ind. I 1815 var der 34 vævestole af den nye model. Det at vadmæl blev takstvare i 1815, førte til en kraftig udvidelse i antallet af væve, således at der i 1816 var 123 vævestole, som alle undtagen én var fremstillet på Færøerne (Degn 1929:118). Efter indstilling fra kommandant Løbner fik Inger Marie Saxen Landhusholdningselskabet's guldmedalje, medens Maren Marie Kielnes og Maren Malene Nolsøe fik opsendt hver en vævestol fra København.

Eksporten af vadmæl ekspanderede kraftigt frem til 1818, hvorefter den ophørte. Årsagen til dette tilbageslag var ifølge Degn (1929:119), at det færøske vadmæl kun kunne bruges til fôr, da det ikke modtog valkning. Dette var en følge af, at ulden var for dårligt sorteret, og slutproduktet derfor uensartet. Det færøske vadmæl faldt i pris, og det slog igennem i taksten det følgende år. Der skete et skift bort fra vadmæl tilbage til det velkendte standardprodukt: strømper.

I samme periode sker der det, ifølge samme kilde som ovenfor, at Pastor Gade, der boede i Sandagerði ved Tórshavn, „*har ladet påbegynde vævning af gulvtæppetøj, hvoraf han til Forhandling i Kjøbenhavn i Aarene 1815, -16 og -17 afsendte henholdsvis 127, 175 og 43 alen*“. Denne produktion bredte sig og voksede, og Degn nævner, at i 1830 var den steget til 3219 alen, hvoraf præsterne Gad og Struer stod for hhv. 500 og 373 alen, eller en fjerdedel af denne eksportvare.

Amtmand C.L. Tillisch tog initiativ til, at der i 1826 blev oprettet en Arbejdsskole i Tórshavn, bekostet af frivillige midler (Degn 1929:119). Her blev unge skolepiger oplært i at spinde, væve og sy. Denne skole er udførligt behandlet i Nolsøe (2004).

Det antages, at det er virkningen af denne skole der er baggrund for, at der i tabel 2 for året 1835 optræder ikke mindre end 1257 alen fint klæde i sendingsgodset.

Med hensyn til trøjestrikningen sker der en række ændringer i reglerne. Den private sending af trøjer voksede så kraftigt i begyndelsen af 1800-tallet, at det gik ud over handelens omsætning (Degn 1929:120). Derfor blev det ved Kgl. Resolution 17. april 1807 bestemt, at trøjer skulde indlemmes i taksten, men med samme udførselsfrihed som gjaldt for tran og torsk, således at KFH kunne konkurrere med de private opkøbere. Trøjesendingerne var på det højeste i 1812, hvor der for privat regning afsendtes ca. 15.000 trøjer, hvilket gav KFH et betydeligt underskud. Derfor blev taksten for 1813 fastsat således, at en tønne byg, der kostede 96 Rdl., skulle betales i trøjer eller strømper, 16 trøjer eller 32 par strømper. Dette indgreb, der havde til formål at mindske KFH's underskud, hvad det også gjorde, bragte til gengæld stor forvirring og harme for de spekulanter eller ærlige folk, der lå inde med henved 10.000 trøjer. Det lykkedes dog at klare situationen ved forskellige akutløsninger. En ny begrænsning i muligheden for sendingsgods kom med Kgl. Resolution af 25. april 1815, hvorefter al privat udførsel af fisk og tran skulle ophøre. Disse varer findes da heller ikke for dette år i tabel 2.

„Derefter var de eneste Artikler, som kunde udføres for privat Regning, fint Uldgods, Gaasefjer, Kød, saltet og røget, Smør og Lys; af Lys 48 Pd. aarlig for hver Familie, men de øvrige uden Indskrænkning“ (Degn 1929:121).

Hvilke varer, der blev sendt som sendingsgods, vil blive yderligere belyst i afsnit 6, som følger.

4b. Effekten af Rybergs Handel

I 1766 fik den danske købmand Niels Ryberg tilladelse til at oprette et transitlager i Tórshavn. West (1972:45) beskriver dette initiativ og dets betydning for udviklingen på Færøerne således:

„The first considerable influence from the outside world on traditional Faroese society came through the establishment of a smuggling depot in Tórshavn.“

Muligheden for at etablere denne virksomhed opstod, meget kort fortalt, som følge af stridigheder mellem England og Frankrig i 1700-tallet, hvor England indførte høje toldsatser på visse importvarer for at finansiere krigen. Dette

benyttede Ryberg sig af, og hans virksomhed gik ud på at smugle varer til England for at omgå de høje toldsatser. I Ryberg-perioden i Tórshavn lå der ofte 10-14 skibe i havnen; de bragte enten varer til transitlageret, eller de modtog varer til afskibning. Smuglervarerne bestod især af rom, te, gin, cognac og tobak. Videre siger West, p 47:

„More important, however, were the skill which the Faroemen learned through the depot. Coopers, carpenters, clerks, shipwrights, tobacco-curers and many other craftsmen were playing their trades in Tórshavn for almost a generation. For the first time, too, foreigners became a familiar sight in Tórshavn.“

Rybergs etablissement fungerede i perioden 1766-88, og grunden til lukningen var i første omgang, at Storbritannien sænkede importtolden på te fra 119 % til 12½ %. Men selv om etablissementet dermed lukkede, kan effekten på det færøske samfund næppe overvurderes, idet der her blev åbnet øjne for omverdenen, for nye produktionsmuligheder og nye tankesæt i en konkret anskuelse.

5. Skibe, der sejlede for KFH

De skibe, som listerne med sendingsgods hører til, viser sig ikke at svare til den samlede besejling. Men der er tre væsentlige kilder, som giver mulighed for at vurdere dette forhold. KFH har ført journal over besejlingen, som dækker perioden 1833-1856 (RA-1). Skansen i Tórshavn har observeret alle skibe der anløb Tórshavn (LSS-1). Og så, fra lidt uventet hold, så har sysselmand Samuel Michael Matras, der var bosiddende på Norðoyri ved det nuværende Klaksvík, ført en detailleret dagbog, Guttesen ed. (2009). Den findes i transskriberet udgave på <history.fo>. Han har i sin dagbog, der ellers udelukkende drejer sig om driften af gården Uppistovufestið i perioden 1816 til 1856, noteret hver gang, der kom handelsskib til Tórshavn. Hans observationer viser sig at være ret præcise, og de gengives i figur 2.

Nogle mindre afvigelser mellem disse kilder og listerne over sendingsgods skyldes blandt andet, at skibe med tømmer, der som oftest ankom fra og returnerede til Kragerø i Norge, ikke medbragte sendingsgods. Andre, der gik til København, kunne kun have meget lidt sendingsgods, som ses af tabel 1, eller slet ikke medføre noget.

Tabel 1: Oversigt over KFH's skibe, der medbragte sendingsgods for perioden 1805-55, med angivelse af antal afsendere, modtagere, antal colli og angivelse i tønder. En tønde er ca 144 liter, eller omkring 150 kg, afhængigt af indholdets densitet. Kilde: RA-2

Nr	Navn	Rejse	Captain	Sign. Thors- havn	Af- sendere	Mod- tagere	Colli	Tønder gods
1805								
1	Anne Marie	1	Thygesen	10.juli	6	11	24	-
2	Najaden	1	Nissen	28. aug	18	33	63	-
	<i>I alt</i>				24	44	87	55 Tndr
1815								
1	Najaden	1	Henrichs	26. juni	21	18	32	8 -19/24
2	Najaden	2	Henrichs	19. oct.	20	25	36	9- 1/12
3	St. Peder	1	Bohn	19. oct.	6	10	13	22- 1/3
	<i>I alt</i>				47	53	81	40 Tndr
1825								
1	Venus	1	Lindved	16. mai	5	3	8	1- 5/6
2	Cathrina Elisabeth	1	Lindberg	26. mai	8	13	17	6-5/12
3	Venus	2	Lindved	31. aug.	8	9	12	3-3/8
4	Cathrina Elisabeth	2	Lindberg	25. oct.	45	54	122	48-1/4
	<i>I alt</i>				66	79	159	59 7/8 Tndr
1835								
?	Aurora	1						
1	Havfruen	1	Hansen	21. maj	17	17	49	34
2	Hector	1	Lindved	27. maj	14	17	23	8
3	Aurora	2	Jensen	20. Juli	16	21	46	17
4	Hector	2	Lindved	29. juli	17	21	40	14
5	Aurora	3	Jensen	3. sept	16	19	38	11
6	Hector	3	Lindved	16. okt	38	47	97	33
7	Aurora	4	Jensen	15. nov.	30	37	69	29
	<i>I alt</i>				148	179	372	156 Tndr

6. Sendingsgodsets indhold

I tabel 2 har jeg forsøgt at sætte udviklingen for de vigtigste varer op over hele den periode, som artiklen fokuserer på. Dette indebærer et vist element af skøn, når man skal vælge og ikke tage alle enkeltheder med. De originale lister er ikke opstillet efter nogen fast form eller med faste enheder. For eksempel kan en vare som gåsefjer være opgjort i sække, lispund, tønder eller pakker. Derfor optræder betegnelsen kolli, som bare er en enhed, sammen med andre enheder.

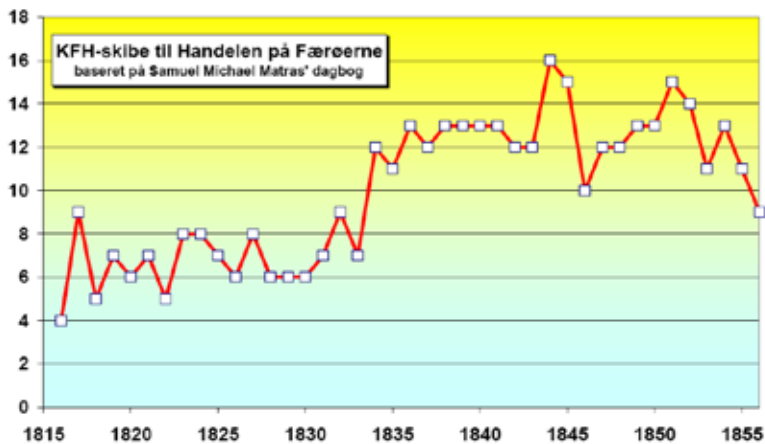
Tabel 1: Fortsættelse

1845								
1	Neptunus	1	Jensen	14. marts *	6	6	7	0-29/40
2	Havfruen	1	Dahl	17. maj	7	7	10	0-6/8
3	Neptunus	2	Jensen	4. juli	8	9	17	4-29/40
4	Havfruen	2	Dahl	14. juli	8	8	15	3-31/40
5	Hector**	1	Sørensen	17. juli	4	4	5	0-1/4
6	Neptunus	3	Jensen	18. juli	7	7	8	1-0
7	Havfruen	3	Dahl	27. aug.	6	7	7	1-11/20
8	Hector	3	Seistrup/ Sørensen	23. sept	13	13	20	7-½
9	Neptunus	4	Ocken	7. nov	40	55	91	24-29/40
10	Havfruen	4	Dahl	15. nov	21	28	62	15-1/5
	I alt				120	144	242	60 ½ Tndr
1855								
1	Neptunus	1	Knudten	30. mai	12	14	30	8 - ½
2	Havfruen	1	Dahl	1. juni	2	2	2	1 - ¾
3	Hector	1	Seistrup	8. juni	6	6	15	5 - -
4	Havfruen	2	Dahl	1. aug.	16	17	41	7 - ¾
5	Hector	2	Seistrup	13. aug.	2	2	14	1 - 13/40
6	Havfruen	3	Dahl	20. sept.	17	18	180	13 - ½
7	Lucinda	1	Faltings	20. sept.	21	24	64	20 - ½
8	Hector	3	Seistrup	25. okt	12	13	29	6 - -
9	Neptunus	2	Knudten	17. nov.	30	43	65	16 - 3/40
10	Havfruen	4	Dahl	1. dec.	25	25	53	9 T-9/80
	I alt				143	164	493	~ 89 ½ Tndr

*Sejladsbogen (RA-1) siger at Thorshavn 16. maj. Der må være fejl i en af kilderne, antages at være i listen

**Ifølge sejladsbogen (RA-1) var Hector en tur på Færøerne allerede medio maj, ankom 13. maj, men afsejlede allerede den 17. efter kun 4 dage. Normalt tager det ca 2 uger at losse og laste et skib. Har der været et særligt akut ærinde?

Figur 2: Antal skibe, der for den Kongelige Færøske Handel anløb Thorshavn, 1816-1856. Baseret på notater i Matras-dagbøgerne, Kilde: R. Guttesen (2009)

Tabel 2: Indholdet af sendingsgods fordelt på hovedgrupper i perioden 1805-1855; enhederne er rundet op til hele tal. Lpd. er Lispund er 8 kg. Kilde: RA-2

	1805	1815	1825	1835	1845	1855
Lys, Lpd	308	79	191	578	208	222
Kød, Tnd	1	27	14	35	20	44
Smør, Tnd	3	2	1	8 colli	4 colli	7 colli
Tran, Tnd	-	-	-	-	-	2
Fisk i tønder	10	-	½	3 td	4	6
Klipfisk, Lpd	-	-	-	ca 50	-	57
Sild i dunke	-	-	-	1	-	224
Gåsefjer, Lpd	1 sæk	4	5	13 colli	10 colli	9 colli
Trøjer, Stkr	2450	26	10	43	10	-
Gulvtæppetøj, Alen	-	254	8 colli	1894	-	1 colli
Fint klæde, Alen	-	12 pd	-	1257	4 colli	-
uldtøj, tæppetøj	-	-	-	2062	-	3 colli
Samlet gods, omregnet til Tønder	55	40	60	156	61	90

Det samlede volumen eller mængden af sendingsgods, anført i den nederste række, er sammentalt direkte fra de originale lister, og er således ikke en sammen-tælling i den viste tabel.

Lys. Den vare, der er jævnt fordelt over hele perioden, er lys. Denne vare går længere tilbage i tid, for den forsendelse, som West referer til fra 1711, har også en lille mængde lys, kun 1 lispund (Lpd). Lys blev støbt af fåretalg, især i vintermånederne. Som en velegnet belysning af denne aktivitet, kan nævnes, at S.M. Matras's dagbøger, se Guttesen, ed. (2009) fra Norðoyri, jævnligt skriver om denne aktivitet. For eksempel: „1838: December 13. blev Lysene støbte, nemlig 145 stkr. og omtrent 70 praase, og der til blev forbrugt henved 20 Pund Telle.“ Senere får vi en anden slags lys med, nemlig Kongelys, som har tre væger: „1841: December d 1. støbte vi Lys, i alt med 4 Kongelys regnes 246 Lys og 145 Praase. hvortil forbrugtes 2 Lispund og 5 ½ Pund Tælle omtrent er 7 pr. Pd.“

Som eksemplerne viser, blev lysene støbt i december og var derfor klar til afsendelse allerede med det første skib, hvilket også fremgår af listerne, der alle har denne vare med første skib, hvilket ikke var tilfældet med de øvrige. Forskellen på en prås og et lys er, at en prås var ganske tynd. Dette opnås ved at vægen kun dyppes 1-2 gange i den flydende tælle, medens lysene var dyppet 7 gange eller flere. Kongelys er, som allerede nævnt, betydeligt større, med tre væger.

Kød. Dette er saltet okse eller lammekød, saltet og emballeret i tønder af forskellig størrelse: hele, halve, fjerding otting, eller ankre.

Smør sendes kun i mindre mængder, som regel pakket i mindre tønder.

Tran var på sendingsgodslisten fra 1711, og optræder her kun det sidste år,

hvilket skyldes, at tran i den analyserede periode var på KFH's takst, og kunne derfor i princippet ikke eksporteres privat.

Fisk saltet i tønder er med i mindre, men varierende mængde.

Klipfisk dukker op på listen for første gang i 1835. Dette er værd at bemærke, da man ofte henfører produktion af klipfisk til at følge efter amtmand Ployens rejse i 1839. Men der har tidligere været produceret klipfisk; Madsen (1999:86) nævner, at Rybergs etablissement i Vågsbotn i Tórshavn, som virkede 1768-88, lærte befolkningen at forarbejde klipfisk, og at dette firma købte og eksporterede denne vare, så længe det varede. I 1835 drejer sig om 4 kolli, som alle er sendt til den Kongelige Handel i København, 2 paktønder med 23 Lpd. fra „Ejdes mænd“ og 2 pakker fra Hans Niclasen i Koltur. Da begge sendinger går til KFH i København, kan det antages, at dette er en slags forsøgssendinger af en ny vare. I 1855 er afsenderne blevet omtrent 20, der sender 21 kolli, som ikke går til handelen, men til enkeltpersoner og forretningsdrivende, men stadig i begrænsede mængder, i alt ca. 450 kg.

Sild, som er saltet i dunke, kommer på listen det sidste år, 1855. Der afsendes 224 kolli, som for det meste er „dunke“. En sådan dunk antages at være en lille tønde af træ, indeholder omtrent en halv otting; her anslået til 1/16 tønde eller ca. 8 liter. I alt bliver det 3,6 tons. De første sendinger kommer om efteråret med Havfruen, der afgår fra Tórshavn den 1. august. Sysselmand Müller står for en stor del af sildegodset, idet han sender godt 13 tønder af den samlede mængde på 25 tønder. En stor del går til forvalter Fogh, som omtales nærmere i afsnit 7.

Trøjer spiller en svingende rolle. Fra 2.450 i 1805 til næsten ingenting de følgende år. Det viser sig, at der mellem de her udvalgte år, 1805 og 1815, sker store svingninger. Således for 1812, hvor denne vare toppede med ca. 15.000 trøjer (Degn 1929:120). Den store sending af trøjer i 1805 er nærmere undersøgt for hvem der stod bag disse forsendelser, se tabel 3.

I tabel 3, er afsenderne opdelt i nogle grupper: embedsmænd, handelens folk og håndværkere, gejstlige, madammer, bønder og andre. Der er, som det fremgår af oversigten, 6 forsendelser med over 100 trøjer. Det er ikke sandsynligt, at en pastor selv i eget hus fremstiller ca. 400 striketrøjer. Det må derfor antages, at de større forsendelser må følge efter opkøb af trøjer, eller en organisering af strikkeriet. Men der vides intet om, hvordan dette er foregået. Blandt de store i gruppen handel og håndværk er der to, der udskiller sig, Poulsen og Weinert. Folketællingen i 1801 oplyser, at Johannes Poulsen er tømmermand og kirkevæрге og således må have været en respektabel borger i byen. Om Skrædder Weinert kan kun oplyses, at han er opført i folketællingen 1801, som Jacob Weynert, født 1745, gift 2. gang m. Margrethe Niels Datter.

Tabel 3: Oversigt over forsendelser af strikkede trøjer i 1805. Mærket* er tal, beregnet med en vis usikkerhed ud fra fragtafgiften. Kilde RA-2, 1805.

Fra	colli	Antal	Modtager
Embedsmænd			
Sorenskriver Olsen	2	200	Svane
samme	1	20	Schoustrup
samme	1	*60	Schoustrup
Sysselm. Joen Christiansen	1	34	Mdm E.M. Winther
Sysselm. Matras, Norderøe	1	36	Schoustrup
Handelen og håndværkere			
Forvalter Mørch	2	90	Købmand Lund
Bødker Kielnes	1	22	Lagmand Lund
Bødker J. Hansen	1	*50	P.A.I
Skrædder Weinert	3	170	Lagmand Lund
Johannes Poulsen	1	40	Søren Nielsen Smit
samme	6	300	Forvalter Egtved
Mads Winther	1	44	P. Larsen
Snedker N. Winther	1	36	P. Larsen
Geistlige			
Pastor Leerbech	7	410	Capt. Nørager
Pastor Haaber	1	80	Christ: Neo & Co.
do	1	60	Hilcher
Pastor Begtrup	6	400	Brygger Müller
Provst Djurhuus	1	21	A.
Madamer			
Mdm. Landt	2	*60	Schoustrup
Mdm. Egholm	1	*10	HG;
Mdm Møller	1	37	A. Buntzen
Anne Sofie Hammershaimb	1	50	Herr A.S. Hilcher
Bønder			
Bonde Jens Christensen	1	*10	P. Christensen
Andre			
H. Pauli	1	*10	do
Hans Debess	4	200	Murermester Meldahl
Tilsammen af strikkede trøjer	49	2450	

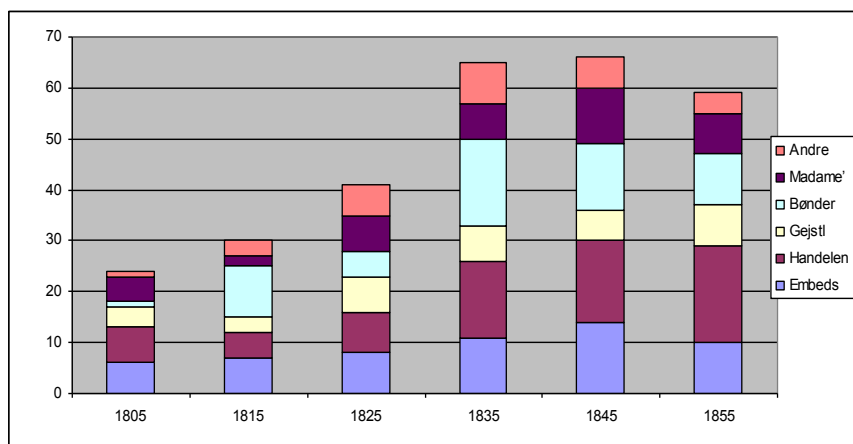
Modtagerne af disse store mængder striktrøjer er en blandet forsamling. Her er store og små købmænd i København: Schoustrup, Buntzen, Hilcher, Brygger Møller, Murmester Meldahl, der er tidligere embedsmænd på Færøerne Lagmand Lund, Forvalter Egtved, endvidere enkelte familiemedlemmer eller bekendte: Madame Winther, P. Larsen. En del kan ikke identificeres, da adressen kun er et mærke: HG; PAI, A eller lignende. PAI går igen de følgende år, og er skomagermester P.A. Jacobsen, og han omtales senere.

Vævet klæde af forskellig slags optræder første gang i 1815, hvor gulvtæppetøj fylder betydeligt samtidig med en anden ny vævet vare, fint klæde, er noteret

med en mindre mængde. Baggrunden for dette skal søges i KFH's bestræbelser på at øge omsætningen og at diversificere produktionen, der i lange tider for 80 %'s vedkommende havde bestået af strikkede hoser. Så kom kgl. Resolution af 18. maj 1804, der bestemte at vævningen på Færøerne skulle fremmes. Disse forhold er nærmere beskrevet foran under afsnit 4.

7. Hvem sendte sendingsgods fra Færøerne?

Figur 3 og tabel 4 viser, at aktiviteten med sendingsgods, taget som helhed, er ret stejlt voksende fra 1805 med 24 personer til 1835 med 62 personer. Derefter stagnerer den og går lidt tilbage det sidste år, til kun 59 personer.

Figur 3: Afsendere af sendingsgods fra Færøerne 1805-1855, fordelt på erhvervsgrupper: Embedsmænd, Handel og håndværk, Gejstlige, Bønder, Madamer og Andre. Opgjort i absolutte tal. Kilde RA-2

Ved vurderingen af disse befolkningsgruppers aktivitet må man tage hensyn til deres fylde i samfundet på denne tid. Her er gruppen bønder og jordbrugere langt den største, med 80-90 % af alle husstande i 1805. Set i dette perspektiv er bønders og andre jordbrugeres deltagelse i trafikken med sendingsgods ikke påfaldende stor. Man bemærker, at både i det første og sidste år ligger handel og håndværk højst med deltagelse i denne aktivitet, og at væksten i denne gruppe er ret jævnt voksende. Under betegnelsen handel går alle, der er ansat ved KFH, både de overordnede, samt bødkere og dragere. Dertil kommer enkelte håndværkere fra bygderne. De gejstliges deltagelse er ikke talmæssig så stor, 4-8

Tabel 4: Afsendere af sendingsgods i perioden 1805-55, opgjort på erhvervsmæssige hovedgrupper. Kilde RA-2.

	1805	1815	1825	1835	1845	1855
Embedsmænd og deres ansatte	6	7	8	11	14	10
%	25	23	20	18	21	17
Handelen og håndværkere	7	5	8	15	16	19
%	29	17	20	24	24	32
Gejstligheden	4	3	7	7	6	8
%	17	10	17	11	9	14
Bønder og Jordbrugere	1	10	5	17	13	10
%	4	33	12	23	20	17
Madame'r og andre kvinder	5	2	7	7	11	8
%	21	7	17	11	17	14
Andre og ukendte	1	3	6	8	6	4
%	4	10	15	13	9	7
Til sammen	24	30	41	62	66	59
%	100	100	101	100	100	101

personer. Men set i forhold til populationen med 7 sognepræster, en provst, og til tider en enkelt pastor emeritus, kan man sige, at denne gruppe spiller en ledende rolle i denne aktivitet. De deltog stort set alle sammen. Hvad der i listerne kaldes madammer, fruier eller jomfruier dækker over flere forhold, dels enlige og enker med selvstændig husholdning, dels embedsmandsfruier og andre af en vis stand.

Tabel 5 viser en detaljeret og komplet oversigt over forsendelser i 1855, som er året før handelen frigives. Grupperingen forholder sig til erhverv, og er den samme som i tabel 2. Kildematerialet indeholder sendingslister til 10 skibe, der er afgået fra Tórshavn til København, hvilket fremgår af tabel 1.

Alle afsendere på Færøerne er opstillet i venstre side, medens hver enkelt modtager er angivet i højre side. Ud for hver enkelt modtager er angivet, hvor mange kolli han har modtaget fra den pågældende afsender. Her skal kun et ret udvalgt fåtal af personerne omtales. Der er en vis usikkerhed forbundet med bestemmelsen af personerne.

Det mest iøjnefaldende er, at Syssemand Müller står for 1/3 af alle forsendelser, og langt det meste går til én person, nemlig Forvalter Fogh. Et mindre parti går til en Captain Holbøll. De mange kolli, som Müller sender til Fogh, er for det meste dunke og andre tøndestørrelser med sild, men også store mængder lys. Ved søgning på nettet er jeg kommet frem til, at denne person kan være Henrik Georg Fog (1800-1868). Det, der bestyrker denne antagelse er, at hans søn, Ludolf Fog (1825-1897) i 1852 blev gift med Julie Fanny Holbøll, datter af Carl Peter

Table 5: Totaloversigt over forsendelser i 1855, med angivelse af afsender, karakteristik af personen, antal colli der sendes, samt modtageren og det antal colli, som denne modtager pr forsendelse. Kilde RA-2 1855. Folketællingerne (angivet som FT). Øssurson (196x), Madsen (1999), Degn (1929). Muhle (1844/1970)

Afsender	Personkarakteristik	col	Modtager
Embedsmænd			
Sysselmand Müller	Hans .Christoffer Müller (1818-97), søn af tidligere sysselmand Rasmus Müller	154	Forvalter Fogh 5 +8+18+64+18 +5+1+5+7+6 +2+2+4; Apotheker Steenberg Helsingør 1; Captain Holbøll 4; Professor Steenstrup 3;
Amtmand Dahlerup	Carl Emil Dahlerup (1813-90) Amtmand 1849-61	8	Rodemester Baadstrup 1+1+3+1; Etatsraad Dahlerup 2;
Sorenskriver Rehling	Sorenskriver 1849-57	9	Raadmand Rehling 1+2; Jomfrue E. Truelsen 1; Secretair Møller 3; Amtmand Dahlerup 1+1;
Landfoged Randropp	Landfoged 1852-57	2	Meubelhandler Jensen 2;
Landchirurg Petersen	Chr. A. Petersen. (Fæstede gården á Heyggi i Kollefjord 1852, E.S. Jacobsen p 62)	23	Overlærer F. Johnstrup 2; Assessor pharmacia Erichsen 2+3+3+4+2; Etatsraad N.C. Petersen 2+2+1; Krigsassessor F. Petersen 1; Jomfru Jacobsen 1;
Distriktslæge Nolsøe	Napoleon Nolsøe (1809-77) søn af Jacob Nolsøe. Cand. med. 1841, Praktiserende læge i Suderø 1852-58	1	Apotheker C.S. Holm 1;
Revisor Davidsen	Jens Davidsen (1803-78). Benævnes også Contorist	9	Kammerraad Lunddahl Faaborg 1; F.C. Evensen 1; Mdm B.H. Larsen 5+1; Konsul Skibsted 1;
Regnskabsfører J.G. Effersøe	Jon Gudmundson Effersøe	2	Student O. Effersøe 1; Effersøes sønner 1
Skolelærer Jespersen	FT-45: født 1809, 36 år, lærer i Trangisvaag	4	Jomfru Schrøter 4;
Handel og haandværk			
Forvalter Kauffeldt	J.C.E. Kauffeldt, konstitueret handelsforvalter 1850-56 (Degn p 88)	17	O.U. Kielsen 1+7+1; Candid. philos Reeberg 1+1; Mdm Elise Lund 2+3; Captain Holbøll 1;
Forvalter J. Nolsøe	Jacob Nolsøe før regnskabsfører, forvalter ved KFH 1831-50	5	Mdm Bang 1+2+1; Mdm Larsen 1;
Bødker Gregersen	Johan Andreas G (FT 1834: 35 år) Handelsbødker	12	Skomagermester N. Madsen 1+1+5+2+1+1+1;
Captain Dahl	Må være Kaptajn Dahl på KFH-skibet Havfruen	1	Provst Jørgensen 1;
Bejtent Christiansen	FT-50: Hans Christiansen, 29 år ugift. Handelsdrager	5	Skomagermester Christiansen 2+1+1+1;
Matros Hans Chr. Hansen	Ikke lokaliseret	1	Wærtshusholder C. Holm 1;
N. Skaale	FT-50: Niels Niclasen Skaale (1783-) Handelsbetjent	5	Skomagermester J.F. Jacobsen 5;
Bejtent N. Joensen	FT-50: Nicolaj Joensen, 29 år, tjener hos Jacob Nolsøe	40	Colonibestyrrer E.E. Meier 40;
Niclas Joensen	Nok samme som ovenfor	17	Colonibestyrrer E.E. Meier 12+2; Styrmænd T.H. Tuesen 3;
Bager Restorff	FT-50: M.C. Restorff, 34 år ansat ved KFH som bager	12	Skomager Jørgen Fr. Jacobsen 3+1+2+1+2+1+1+1;
Bødker J.M. Müller	Johan Michael Müller (FT-50: 29 år), søn af Sysselmand Rasmus Müller	3	Bødkermester Pfaiffer 3;
Bejtent Reinert	FT-50: Hans Wilhelm Reinert, 24 år, Handelsbetjent	3	Assistent Hansen 1; Mdm M. Olsen 1+1;

PRIVATE SHIPMENTS OF GOODS
FROM THE FAEROE ISLANDS 1805-1855

41

Skomager P.A. Jacobsen	Er flyttet fra København til Thorshavn ca 1854	8	Skomagermester J.F. Jacobsen 4+4;
U eller V. Debes	Ikke lokaliseret	6	Dreiermester C. Kleine 2+1+2; Captain Hammershaimb 1;
C.N. Debes	FT-50: Christoffer Nyholm Debes, drejer, 35 år, Thorshavn	1	Kunstdrejer C.W. Kleine 1;
Hans N. Jacobsen	Hans Nicolai Jacobsen (1832-1919) Thorshavn. I lære hos Kgl. Hofbogbinder Ursin. Bogbinder i Thorshavn fra 1854, boghandel fra 1865		Bogbinder Ursin 4+3+2
Jens Wenningsted	FT-50: 43 år, gift med Maren Winther, 4 børn, lever af haandarbejde.	4	Kammerfrue Holm 1; Silke- og Klædehandler Hansen 1; Provst Jørgensen 2;
Snedker Holm	FT-50: Christian Severin Holm, født i Quivig, søn af Pastor Niels Lassen Holm	1	Kammerassessor Holm 1;
Ole Olsen	FT-50 Landskylddrager, 50 år enkemand	1	C. Marcher 1;
Præster			
Pastor Kofoed	Ole Edvard Sonne Kofoed (1813-90) Sognepræst i Norderøer præstegæld. 1852-58	5	Jomfru M. Brendstrup 1+4;
Pastor Lange	Poul Edvard Lange (1817-73), Sognepræst i Vaagø præstegæld 1850-59	13	Jomfru E.P. Hellesen 6+2+3; Mekaniker Hellesen 1; Emilie Hellesen 3; Justitsraad Lange 1;
Pastor Krog	Harald Andreas Chr. Krog (1815-81) Sognepræst i Suderøe 1850-60	17	Mdm Bache 2+1+1+5; Copist Hummel 1+1+3; Mdm Ville 1; Jomfru C.R.M. Nielsen Svendborg 1; Pastor A.C. Krog 1;
Pastor Sørensen	Hans Jørgen Jacob Sørensen (1818-92) Sognepræst i Sandøe 1847-60	6	Urtekræmmer Lund/Lind 1+1+1+1; Apotheker Schow 2;
Pastor Prytz	Carl Vilhelm Prytz (1810-91), Sognepræst i Østerøe 1855-61	5	Urtekræmmer C. Tryde 1; Mdm W.D. Jørgensen 1; Candidat F. Jørgensen 2; Mdm Borgersen 1;
Provst Djurhuus	Andreas Djurhuus (1817-79) , provst 1854-57	6	Fru E. Hagen 1 +1+1+2+1;
Pastor Petersen	Ikke lokaliseret (ej i Øssursson)	1	Snedkersvend Petersen 1;
Pastor Hammershaimb	Vencelaus Ulrikus Hammershaimb (1819-1909), Sognepræst i Nordstrømøe præstegæld 1855-62.	1	Provst C.P. Gad 1;

Holbøll (1795-1856), officer, inspektør i Grønland og zoolog med speciale i ornitologi. Han var i Danmark vinteren 1855-56, hvor Sysselmand Müller sendte dette gods. Holbøll får tilsendt 1 anker med lammekød og 3 dunke sild (intet af ornitologisk interesse). Kauffeldt sender med samme skib 4 lispund klipfisk til Holbøll. Den professor Steenstrup, som får tilsendt 3 kollo, en kasse, en dunk og en fjerding med naturalier, må være *Japetus Steenstrup (1813-1897)*, der i 1845 blev professor zoologiæ. Han havde også studeret geologi hos professor Forchhammer, der besøgte Færøerne i 1821.

Landkirurg Petersen sender 2 kollo med mineraler og naturhistoriske genstande til en Overlærer F. Johnstrup. Johnstrup var på dette tidspunkt overlærer ved Sorø Akademi, men blev efter professor Forchhammers død i 1865 udnævnt

Bønder og jordbrugere			
P.H. Poulsen Kirkebøe	Kongslejlænding Peder Hans Poulsen fæstede Kirkebøgaard i 1830	2	Poul Pedersen Kirkebøe 2;
Andreas Mortensen	FT-50: Jordbruger, 56 år Arge (1792-1875), født i Qualbø	2	Smedelærling N. Andreaen ¹ 1; Niclas Andreaen 1;
Dannebrogsmænd D.J. Joensen	Dejn p 106: DJ. Joensen fæster 1827 Gierdum (Gerðar, Klaksvík)	2	Colonibestyrelser Mejer 2;
Hans Johannesen	FT-50: Opsidder i Aalekjær, 48 år, gift.	1	Provstinde M.E. Gad 1;
Johannes Heinesen Næs	FT-50: 21 år, søn i huset, faderen er husmand	12	Provst Jørgensen 2+4+3; Pastorinde Tønnen 1; Preister København 2;
Johannes Hansen Porkere	FT-50: 55 år, husmand, gift, 3 børn.	1	Hans J. Johannesen 1;
Heine Heinesen Midvaag	FT-50: 37 år, enkemand, odelsbonde, født i Sørvaag	1	Sara Sofia Heinesen 1;
Johan P. Olsen	Kan være FT-50: Joen Peder Olsen, Kongsbonde paa Eide, 37 år, gift, husstand på 4 personer	1	Blikkenslagerlærling R. Olsen 1;
Ole J. Samuelsen	FT-50: Ole Jacob Samuelsen, kongsbonde i Solmunde, 55 år og gift, husstand på 11 personer.	1	Rasmus Olsen 1;
Joen Absalonsen Viderø	FT-50: John Absalonsen 60 år og gift, kongslejlænding, husstand på 12 personer	1	Mdm Hammershaimb 1;
Madamer og andre kvinder			
Anne S. Jacobsen	FT-50: ikke fundet, men var tjenestepige hos F.F. von Tillisch i FT-34	9	Geheimeraad Tillisch1+ 3+2+3;
Mdm M. Djurhuus	FT-50: Malene Michelsdatter Djurhuus, 60 år, gift med fæsteren på Husegaard ved Thorshavn Johannes O.W. Djurhuus	2	Fru E. Hagen 1; Toede i København 1;
Mdm Olsen	Kan være: FT-50 : Christine Marie Olsen, værtshusholder i Thorshavn	2	Captain C. Amondsen 2;
Mdm Hammershaimb	Tvivlsomt. Efter FT-50 er der mindst 3 muligheder	12	Provst Gad 1+1; Fru Regenborg 1; Fru Nyholm 1; Grosserer P.J. Gad 1; Professor S.E. Larsen 1+1; Kammerraadinde Bork 1+1; Fru J.J. Hansen 1; Oberstlieutenant F. Goisch 1; Bødkermester Søborg 1;
Fru Løbner	Anne Sophie Løbner, født Kjelnæs. (xx-1873) Tidligere Amtmand Løbners kone	1	Fru Pauverskou 1;
Mdm N. Winther	FT-50: Sigga Maria Winther 73 år, gift med Niels C. Winther 74 år	1	Examin Juris Winther 1;
Jomfru Schrøter	Tvivlsom (Pastor emeritus Schrøter har i FT-50 ingen datter boende)	2	Fru Nyholm 1; Fru D. Jørgensen 1;
Andre			
Johannes Olsen Qualvig	Ikke lokaliseret	1	Pastor Schouw 1;
NN	Ikke lokaliseret (Mærket NN, kunne være fra Nap. Nolsøe)	13	Coloni-Inspektør E. Meier 12+1;
E.D. Bærentsen	Enoch Daniel Bærentsen (1831-1900). Bondesøn fra Sund. Valgt til Folketinget 1857. Senere købmand	6	A.C. Øst 5+1;
Bindesbøll	Ikke lokaliseret	1	Jomfru F. Lützen 1;

¹ Kann vera Niels Lassen Andreaen, seinni Arge, (Argjamenn)

til professor i geologi ved Universitetet. Som en kuriøs digression kan nævnes, at med Johnstrup vandt istidsteorien indpas i Danmark, som hans forgænger Forchhammer havde været modstander af.

I gruppen embedsmænd finder man alle de højeste embedsmænd i Tórshavn, samt to overordnede kontorfolk. Det bemærkes, at kun sysselmanden i Sydstrømø er med af de i alt 7 sysselmænd. I den gejstlige etat finder man provsten og alle sognepræsterne. Deres sendingsgods synes udelukkende at gå til familie og bekendte.

Blandt gruppen handel og håndværk finder man de to øverste embedsmænd, Kauffeldt og Nolsøe, men dertil ikke mindre end 8 ansatte, bødkere, betjente, dragere og hosetagere, som må være nær ved samtlige i handelen ansatte. De øvrige håndværkere synes i høj grad at have forbindelse til fagfæller i København, drejermestre, en bogbinder og en klædehandler.

Der er 10 i gruppen bønder og jordbrugere, og som allerede nævnt, må dette tal siges at være meget lavt i forhold til ca. 1000 husstande, der på dette tidspunkt levede af jordbrug (Det Statistiske Bureau 1856:118). Den førstnævnte bonde er P. H. Poulsen fra Kirkjubø, hvor han havde det største kongsfæste på Færøerne. At han tillige var en holden mand, viste sig ved bortauktioneringen af KFH's ejendomme i 1856, hvor Poulsen deponerede kongelige obligationer, som sikkerhed for M.C. Restorff's bud (Petersen 1955:140). Han sender kød og smør til sin søn Poul Pedersen.

Andreas Mortensen, som var fra Hvalba, købte i 1828 det gamle Arge Hospital på auktion for 1010 Rdl. (Arge 1978:10). Han sender til sin søn Niclas, der er i smedelære i Danmark, et skrin med uangivet indhold og en kiste, ligeledes uden indholdsbeskrivelse.

Daniel. J. Joensen, kaldet Dannebrogsmænd, var en stor bonde i det, der nu kaldes Klaksvík. Han blev gift med Maren Malene, Poul Poulsen Nolsøes, Nólsoyar-Páll's enke (Sølvará 2008:278). Det er ikke lykkedes at lokalisere Colonibestyrer E. Mejer. De øvrige bønder vil ikke blive omtalt videre her.

I gruppen Madammer findes Anne Sophie Jacobsen, som tidligere havde været tjenestepige hos Amtmand Tillisch, og det er da også Tillisch, der modtager sendingsgods. Fru Løbner var gift med Amtmand Løbner, der på grund af helbredet rejste til Danmark den 22. maj 1825 med handelens skib, Briggen Venus ført af Captain Lindved, som blev lodset ud af Skansens 10-mandefarer under kommando af Corporal Jacob Poulsen. Løbner blev ledsaget af sin tjener Zacharias Anthonsen (LSS-1). Fru Løbner blev boende i Tórshavn, og det ser ud til, at der var et pænt forhold mellem dette adskilte ægtepar. Fru Løbner sender i flere omgange sendingsgods til Hr. Løbner, i 1825 flere kasser med lys, ankre

og tønder med kød og fisk samt en pakke med tæppetøj, i alt 21 kolli. Samme gentager sig i 1835. Til gengæld kan man sige, at Løbner sørgede for, at hans kone, som den eneste på Færøerne, fik en dansk pension, 200 Rdl. om året frem til hendes død i 1873 (RA-4).

Blandt *modtagere* af sendingsgods i 1855 kan man fremhæve enkelte. Af de personer, der i tabellen er betegnet som handlende, er der kun et par stykker, der modtager større mængder sendingsgods. Størst antal kolli, 27 stk., modtager skomagermester Jørgen F. Jacobsen, der modtager gods fra Niels Skaale, bager Restorff og skomager P.A. Jacobsen. Denne P.A. Jacobsen har figureret på listerne fra tidligere år og har modtaget stort antal kolli i København. Han flyttede i 1854 tilbage til Tórshavn. Sagen hænger således sammen: Poul Andreas Jacobsen, født i 1782 i Tórshavn, død 1862, rejste som ung til København og kom i skomagerlære. Han oparbejdede en stor forretning og blev gift med svenske Helena Fagerholm (1770-1861), og de fik børnene Jørgen Frantz (1819-1917), Thor, der døde ret ung og Else Jacobine (1813-1867), der blev gift med M.C. Restorff. Dette par, M.C. Restorff og frue, flyttede i 1848 til Tórshavn hvor M.C., som han blev kaldt, blev ansat som bager ved KFH. Men senere opbyggede han en stor selvstændig virksomhed. I sendingsgodslisten 1855 optræder han som Bager Restorff i Tórshavn. Poul A. Jacobsen optræder i alle foregående lister som modtager af sendingsgods. I 1805 modtager han ét kollo, fra bødker Hansen, som er hans fader Jacob Hansen (1755-1819), hvis moder er Marianne Hammershaimb. P.A. Jacobsen flytter som gammel med familie tilbage til Tórshavn (Jacobsen 2007, Folketællinger på DDD). Derfor kan han på denne liste for 1855 optræde som afsender.

Yderligere er der en skomagermester Madsen, der modtager 15 kolli fra bødker Gregersen og bager Restorff. En anden ting er nævneværdig: Det store tal af madammer, jomfruer og fruer, der modtager sendingsgods, som regel fra en enkelt person på Færøerne, der sender et eller to kolli. Kun tre personer i denne kategori modtager fra to personer. Man bemærker, at Madam Hammershaimb er meget aktiv her og sender kolli til 8 forskellige personer. Det kan dog ikke siges, som også anført i tabel 5, præcis hvem hun er, idet der, ud fra folketællingen i 1850, er tre muligheder.

Sammenfattende kan om sendingsgodset i 1855 siges, at det i mindre grad end før gik til handelshuse i København, og derved blev modtagerskaren mere spredt. Modtagere er ofte afsenderens familie, herunder mange madammer, studerende og lærlinge, der får pakke hjemmefra. Der er forbindelser af forskellig slags, herunder mange, der har med handelens folk at gøre. Tidligere embedsmænd og nuværende embedsmænds familier i Danmark. Dertil er der nogle professorer, som modtager mineraler og andet af naturhistorisk interesse.

8. Hvem modtog sendingsgods?

I et forsøg på at reducere datamængden og få et overblik over de forretningsdrivende, der i København modtog sendingsgods mere end et år eller i større mængde end et enkelt kollo, fremstilles efterfølgende oversigt.

Tabel 6. Handelsforetagender i København, der modtog sendingsgods 1805-55. Kun enheder, der modtog mindst to colli eller modtog gods over flere år, er medtaget: Kilde: RA-2

Tab: 6	1805	-15	-25	-35	-45	-55
Schoustrup	6					
Svane	4	1				
Buntzen	2	1				
Hilcher	2	3				
Brygger Møller	7					
Murermester Meldahl	5					
Købmand Lund	4				9	3
PAI, P.A. Jacobsen	1	2	11	19	38	
Urtekræmmer Vad		6				
Sukkerraffinaderi Hedemann		3		1		
Skomager Laur. A..Winther		2				
Siegumfeldt		1	5			
Brændevinsbrænder Stützer			6	20		
Urtekræmmer A. Larsen			9	12		
Hosehandler Berg			2	15	11	
Schibild			3			
Grosserer Nagel			2			
Urtekræmmer L. Petersen				4	2	
Vinhandler Lorenzen				16		
Daun & Hørring				5	7	
Urtekræmmer Bondrup				22		
Kræmmer Mørch				7		
Skomagemester Madsen						15
Skomagemester J.F. Jacobsen						25
Skomager C.P. Christensen						5
Bogbinder Ursin						9
Drejermester Kleine						6

Blandt modtagerne findes flere store købmænd i København. *Schoustrup* identificeres som Jens Schoustrup. (Burmann-Becker 1854:267, DDD, FT-1801, Genealogi.dk, Matthias Hansens Gaard, Wikipedia 31.3.2014). Han var født 1748 i Ure, Brande sogn i Jylland. Død 1827 i København. Handelsmand og skibsreder, og ejede oliemølle, sæbesyderi, bryggeri og en eddikefabrik. Gift med Anne Kirstine Horn, og der var i 1801 4 børn og 2 tjenestefolk i husstanden. Han købte i 1795 Matthias Hansens Gaard på Amagertorv, som er den prægtigste bygning

på stedet. Huser i dag Royal Copenhagen, eller Den Kongelige Porcelænsfabriks udsalg på Strøget. Men han var lidt nærmere knyttet til Færøerne, idet at han i samme kilde (Burman-Becker 1854:270, pkt. i) også benævnes „*Fuldmægtig ved den færøiske Handel*“. Dette spor åbner op for Muhles mange informationer. Her finder vi (p. 78), at „*afdøde Eddikebrygger Schoustrup forestod Pakhuset ved Prindsens Broe som Hansens Fuldmægtig*.“ Denne Hansen, antages at være samme W.A. Hansen, som er nævnt foran i afsnit 2. Han var direktør til sin død i 1796 ved den færøiske del af den kombinerede islandske, grønlandske, finmarkske og færøiske Handel.

Buntzen. Sandsynligvis Andreas Buntzen, som er en velhavende købmand på Christianshavn, i FT-1801 68 år og gift, boende i Bådsmadsstræde 8-12 med 7 tjenestefolk.

Hilcher. Der findes ingen med stavemåden Hilcher. Men i Muhles bog (p 28) findes en Bernhard Heinrich Hilcker, Pakhusforvalter (sandsynligvis ved KFH). Ved FT-1801 var denne tilstede som 48 årig, gift med 8 børn og 2 tjenestefolk. Hans søn, Christian Magnus Hilcker (født 1795) bliver senere pakhusforvalter ved KFH.

Murmester Meldahl (DDD, FT-1801), 34 år, ugift, bor i en husstand på 18 personer hos snedkermester Breull. Da personen både på sendingsgodslisten og i folketællingen benævnes „Murmester“, antages dette at være én og samme person. Købmændene Lund og Heiberg er ikke identificerede. Men mærket *PAI* er den samme person, som dukker op i senere sendings-godslister som Skomagermester P.A. Jacobsen, idet Bødker Hansen, som er afsender af dette kollo, er Poul Andreas Jacobsens fader. Denne person er nærmere omtalt ovenfor.

En fuldstændig og detaljeret kortlægning af alle modtagere gennem hele perioden falder udenfor denne artikels primære sigte og kan tages op på given foranledning. Gennemgang af listerne har vist, at der blandt modtagerne er en hel del handelsforetagender, hvis persongalleri har forbindelse til KFH. Yderligere er der et stort tal, som må henregnes til familie, bekendte og andre forbindelser.

9. Sendingsgods i 1855 og handelsbreve i 1856

Hvis man sammenholder listen med afsendere i 1855 med listen over udstedte handelsbreve det første år efter handelens frigivelse i 1856, som gengivet i Petersen (1955:95-99), er der en række personsammenfald. Allerede i 1856 udstedes 18 handelsbreve i Tórshavn, og af dem går over halvdelen, eller 11, til personer, der er kendt fra listen over sendingsgods 1855. Blandt de øvrige syv er E.E. Meyer tidligere købmand i Grønland, Skibsted, der købte nogle af KFH's huse på Tinganes, der er en skibsfører og en matros, en blikkenslager, en husmand og en skolelærer

(Petersen 1955:95-96). Ud fra dette kan man sige, at en stor del af dem, der tidligere havde beskæftiget sig med sendingsgods, har haft handelstalent og har været i stand til udfylde fakturaer og papirer og tænke ud over den lokale horisont, og dermed at gribe chancen til at forsøge sig i et nyt erhverv i det øjeblik muligheden viste sig.

Tabel 7: Handelsbreve, som udstedes til personer i Thorshavn i 1856, sammenholdt med personer, der i 1855 var aktive med sendingsgods.

Kilde: RA-2 og Petersen (1955:95-96)

	Handelsbreve udstedt til personer Ialt	Personer med sendings- gods	Navn og erhverv
1856	18	11	M.C. Restorff, bager; Christine Marie Olsen, værtshusholder; Johan Michael Müller, bødker; V.M. Debes, drejer; Niels Skaale, Hosetager; Enok Daniel Bærentsen; Jens Wenningsted, håndværker; Jacob Nolsø, fhv. handelsforvalter; John Gudmundsen Effersøe, regnskabsfører; Johan Andreas Gregersen, bødker; Jens Davidsen, revisor, dannebrogsmænd

10. Konklusion

Efter denne omfattende analyse af indholdet i listerne over sendingsgods i perioden 1805 til 1855, skal jeg forsøge at formulere nogle konklusioner på de opstillede spørgsmål i starten af artiklen.

- Omfanget af sendingsgodset har generelt været stigende i perioden, både med hensyn til deltagere i denne aktivitet og med mængden. Dog synes de to sidste år, 1845 og 1855 ikke at udvise nogen vækst, men mere en stagnation og let tilbagegang. Indholdet i forsendelserne har været meget skiftende, som vist i tabel 2, idet det har tilpasset sig de gældende regler, som KFH opstillede. Tillige afspejler udviklingen også introduktionen af nye produktionsmåder. Den nye væv er nævnt, men succesen blev begrænset på grund af en for ringe råvare (uldgarnet.) Gulvtæppetøj har også en kort opblomstring. Klipfisk, som på et senere tidspunkt bliver Færøernes hovedeksportvare, optræder her første gang i 1835, og det bemærkes, at det er før Amtmand Pløyens rejse til Skotland og Shetland og Orkney. Den mest stabile og forholdsvis store varegruppe er lys, som støbes af færetalg. Denne vare går både til handelsforetagender, såvel som til venner og familie.

- Det står ret klart, hvilke samfundsgrupper, der var aktive i denne sammenhæng. Det var især folk med akademisk uddannelse, præster og højere embedsmænd. De var, i forhold til disse gruppers samlede størrelse i samfundet, meget aktive. Til gengæld kan man sige, at nok er der en del bønder på listen, men set i forhold til denne erhvervsgruppes størrelse i samfundet, så er den relativt lille. Den gruppe, som kaldes handel og håndværk, er vel repræsenteret både absolut og relativt, og den er voksende gennem hele perioden. En særlig stilling indtager de kvinder, som går under betegnelsen Madam, som er de højere embedsmænds eller præsters fruer, hvoraf nogle er enker. Fælles for de fleste er endvidere, at de gennem manden eller deres tidligere liv har haft en vis tilknytning til Danmark.
- Det sidste spørgsmål: om denne aktivitet med sendingsgods kan have haft nogen indflydelse på at forberede befolkningen eller dele af denne på den kommende frihandel, er svært at besvare kort og entydigt. Kan man med andre ord sige, at den har haft en opdragende virkning som forberedelse til det borgerlige samfund. Det synes oplagt, at analysen af personer, der umiddelbart efter frihandelens indførelse fik handelsbrev viser, at de, der i deres arbejde var vant til at håndtere og transportere varer, skrive fakturaer og føre regnskab, også var dem, der i Tórshavn fik handelsbrev, jfr. tabel 7. Fra den relativt lille gruppe af håndværkere og ansatte i KFH kom der mange, som startede selvstændigt under de nye forhold. Modsat kan man sige, at det heller ikke var at forvente, at præster og højere embedsmænd skulle skifte job og blive handlende, selv om de relativt talstærkt deltog i aktiviteten med sendingsgods

11. Perspektivering

Set i et overordnet perspektiv på hele problematikken kan siges, at „systemet“ med dets forskellige sider har virket både konserverende og opbrydende på de gamle forhold. Monopolhandelen som helhed og især de faste handelstakster og udvalget af varer, som handelen tog imod, har virket i konservativ retning. På den anden side kan man sige, at der med muligheden for sendingsgods har været huller i monoopolet, som har været legale og er blevet udnyttet af en del af befolkningen. Endvidere har embedsmænd introduceret flere nye sociale idéer og produktive initiativer, hvoraf kun nogle få er nævnt i denne artikel. Embedsstandens rolle i denne sammenhæng er tidligere berørt i to artikler, Guttesen (1987) og (2010). Introduktion af en ny og bedre væv og oprettelse af arbejdsskole er nævnt. Men ydermere kan nævnes en række initiativer, som

kommer „oppefra“. Her kan nævnes nedlæggelse af det kongeligt udpegede lagting, som mest fungerede som en underret; det var en dyr og tung institution og havde med tiden mistet sin mission. Introduktion af en overordnet og koordinerende centraladministration i form af Amtmandsinstitutionen (1816). Flere forgæves forsøg på at indføre frihandel. Forsøg med skibsfiskeri. Oprettelse af et nyt hospital og bibliotek (1829) og sparekasse (1832). En række nybygder blev grundlagt, oftest på kongsjord og med statslig støtte. Der oprettedes filialer af KFH i Tvøroyri, Klaksvik og Vestmanna (1836-39). Pløyen tog på studierejse til Shetland, Orkney og Skotland (1839); klipfiskeproduktion introduceres efter Pløyens rejse, og varen kom på KFH's liste. Han sørgede for storstilet import af læggekartofler. Forsøg med en almindelig skole. Oprettelsen af et amtsråd, som var den første demokratisk valgte og repræsentative forsamling på Færøerne (1852). Endelig kom så frihandelen og nedlæggelse af KFH i 1856, hvormed blandt andet grundlaget for denne artikels hovedemne: sendingsgodset, ophævedes.

Note 1. Denne artikel er skrevet som led i forskningsprojektet „Det færøske samfunds transformation i 1800-tallet“, som støttes af det færøske forskningsråd „Granskingarráðið.“ Mine kolleger i projektet: Gestur Hovgaard, Hans Andrias Sølvará og Erling Isholm takker jeg for godt samarbejde, gode ideer og faglig kritik

---

Note 2: En del af de originale lister over sendingsgods, som er grundlaget for denne artikel, er renskrevet af forskningsassistent cand. mag. Mirjam Joensen, hvilket har været til stor hjælp.

Referencer:

- Andersen, N. (1895/1964) *Færøerne, 1600-1709*. Helgi Justinussens Bókahandil, Tórshavn.
- Anonym: *Matthias Hansens Gaard*, Wikipedia. <da.wikipedia.org/wiki/Matthias_Hansens_Haard> (marts 2014)
- Arge, N.J. 1978. *Argjamenn – ein ættarsøga*. Hvessingur. Tórshavn.
- Burman-Becker et al. (1854). Den Beckerske og den Schoustrupske Gaard i København; pp 249-272 in: *Nyt Historisk Tidsskrift*, bd. 5.
- Folketællinger (FT-1801 og andre). *Dansk Demografisk Database (DDD)* http://www.ddd.dda.dk/soeg_person_enkel.asp (marts 2014).
- Degn, A. 1929. *Oversigt over Fiskeriet og Monopolhandelen paa Færøerne, 1709-1856*. Forlaget Varðin. Tórshavn.
- Det Statistiske Bureau (1856): *Meddelelser, tredje samling 1,3,3*. København.
- Engels, F. (1973). *Anti-Dühring*. (MEW 20). Dietz Verlag, Berlin.

- Genealogi*. http://www.genealogi.dk/index.php?option=com_search&Itemid=5 (marts 2014).
- Guttesen, R. (1987). *Hugleiðingar um samfelagsbroytingar í Føroyum í 1800-talinum*. pp 22-29 in *Brá* nr. 11.
- Guttesen, R. ed. (2009): *Matrasdagbøkurnar 1790-1892*. Føroya Landsskjalasavn og Norðoya Fornminnissavn.<History.fo> (26.03.2014).
- Guttesen, R. (2010): *Veðurlag, framleiðsla og fólkatal í 1800-talinum og fyrr*; pp 43-65 in: Nolsøe (2010).
- Jacobsen, Ó. (2007): Gamli Jørgen Frants gjørdist nærum 100 ár In: *Sosialurin* 06.09.2007.
- Joensen, H.A.D. (2010): *Kongligi einahandilin – meira enn ein haldil*; pp 85-97 in: Nolsøe, ed. (2010).
- Joensen, J.K. et al., ed (1955): *Føroyar undir Fríum handli í 100 ár*. Føroya Landsstýri. Tórshavn.
- Korsgaard, P. (1982): Den kongelige enehandel på Færøerne 1709-1776; pp 7-51 in: *Erhvervshistorisk Årbog* 1981. Meddelelser fra Erhvervsarkivet 31. Universitetsforlaget, Aarhus
- Madsen, H. (1999): *Færøernes hvornår skete det*. Skúvanes. København.
- Marx, K (1859/1979): *Das Kapital*. (MEW 23). Dietz Verlag. Berlin.
- Mortensen, A. (1955): *Yvirlit yvir søgu einahandilsins*; pp 7-76, in: J.K. Joensen (1955).
- Muhle (1844/1970) *Carl Mogensens Færøeske Krønike*. Einars Prent og Forlag. Tórshavn.
- Nolsøe, L. (2004) Arbejdsskolen i Tórshavn. Et færøsk skoleeksperiment i første halvdel af 1800-tallet.; pp 40-50 in: *Skole-Kirke-Arkiv*. Tilegnet Erik Nørr på 60-årsdagen den 11. nov. 2004.
- Nolsøe, J.P.A., og K. Jespersen (2009): *Havnar Søga V*, Tórshavnar Kommuna, Tórshavn.
- Nolsøe, L. ed. (2010): *Brot úr Føroya Søgu*. Fróðskapur og Landsskjalasavnið. Tórshavn.
- Petersen, P. (1955): *Undir fríum Handli*. pp 77-160 in: Joensen & al. (1955).
- Sølvará, H. A. 2008. *Klaksvíkar søga 1*, Klaksvíkar kommuna og Sprotin.
- West, J. (1972): *Faroe, the emergence of a nation*. C.Hurst & Company, London and Paul S. Erikson Inc. New York
- West, J. (1985): *The history of the Faroe Islands, 1709-1816* (Volume 1: 1709-1723) Faeroensia vol. XIII. Fróðskaparfelagið. Tórshavn.
- Øssursson, J. (1965): *Føroya Biskupa, Prósta og Prestatal*. Mentunargrunnur Føroya Løgtings. Tórshavn.

Materiale fra Rigsarkivet i København og Landsarkivet i Tórshavn:

RA-1. Rigsarkivet: 460; Den adm. Direction for den Kgl. Færøske Handel:
„1833-1856. Fortegnelse over skibe ekspederede til og fra Færøerne“. 181C.

RA-2. Rigsarkivet: 460; Handelsforvalteren i Thorshavn 1805-1856.

„Lister over Sendingsgods fra Færøerne til København 1805-1843“. 33.

RA-3. Rigsarkivet: 460; Handelsforvalteren i Thorshavn 1805-1856.

„Lister over Sendingsgods fra Færøerne til København 1844-1856“. 34.

RA-4. Rigsarkivet; 431; Den almindelige Enkekasse. 1766-1916. *Korrespondence-*
sager; 678-679.

LSS-1. *Landsskjallasavnið*: Skansin í Tórshavn, serie A: „*Skansajournalirnar*“.

A-L0007. År 1805, 1815, 1825, 1835, 1845, 1855.